CITATE CULESE
DIN DOCUMENTE PRIVIND MIŞCAREA LEGIONARĂ 1933-1938

MADRID • 1988

CITATE CULESE

din documente privind Mişcarea Legionară 1933-1938

MADRID • 1988
Ediţia a doua, revăzută şi adăugită - 1989

CUVÂNT CĂTRE CETITOR

Cu prilejul împlinirii a 50 de ani dela asasinarea lui Corneliu Zelea Codreanu, câţiva supravieţuitori ai evenimentelor de atunci au publicat un volum intitulat "CORNELIU ZELEA CODREANU", în care acţiunile şi atitudinile lui sunt exclusiv ilustrate prin extrase din propriile lui scrieri.

Cetitorul interesat în tema acelui volum, va găsi în paginile ce urmează, o serie de extrase din

- documente oficiale,
- note şi însemnări ale adversarilor sau duşmanilor declaraţi ai Mişcării Legionare,
- comentarii ale câtorva observatori sau istorici străini.

S'ar putea ca unii cetitori să conteste criteriul de selecţionare a acestor citate. Ţinem deci să precizăm că scopul acestei modeste colecţii de extrase este ca cetitorul neinformat şi de bună credinţă să-şi facă o opinie proprie asupra spriritului care anima cercurile politice zise "democratice" din vremea lui Codreanu şi asupra metodelor întrebuinţate şi fărădelegilor comise de către diverşi exponenţi ai acelor cercuri, personagii ce au jucat un rol important în acea perioadă tristă din istoria României.

Aceste citate, provenind din surse incontestabile, sânt destul de revelatoare pentru modul în care era înţeleasă şi aplicată legea şi în care era tratată demnitatea omenească şi libertatea publică. Ele, desigur, vor ajuta cetitorul să înţeleagă mai bine acţiunea de redresare morală întreprinsă de Corneliu Codreanu, a cărui asasinare apare şi mai monstruoasă.

I. Citate 5
II. Documente utilizate 41
III. Informaţii asupra persoanelor menţionate... 45

I.

Citate

(1) Andreas Hillgruber:
Hitler, König Carol und Marschall Antonescu,
Éd. Franz Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1954.

"Legiunea Arhanghelul Mihail", întemeiată în 1927, denumită în 1930 "Garda de Fier", era creaţia exclusivă a lui Corneliu Zelea Codreanu, un om plin de pasiune politico-religioasă.

În afară de multe idei comune – în special aversiunea hotărîtă împotriva bolşevismului – erau deosebiri fundamentale faţă de naţional-socialismul din Germania, cu care Mişcarea Legionară a fost adesea asemuită. Diferit era în primul rând caracterul profund creştin al Mişcării româneşti. Antisemitismul acesteia era de natură religioasă şi naţională, nu rasistă.

Cu purtătorul de fapt al propagandei antisemite din România, Profesorul Cuza, Codreanu nu avea nici o legătură. Acesta a fost unul din principalele motive pentru care reuniunea cu grupul Cuza-Goga nu s'a realizat.

Obiectivul lui Codreanu era înlăturarea pseudo-democraţiei din România şi reînnoirea statului român printr'o conducere autoritară, înrădăcinată solid în creştinismul ortodox. Principiile Mişcării izvorau, fără nici o îndoială, dintr'un patriotism autentic.

(2) Henri Prost:
Destin de la Roumanie (1918-1954),
Éd. Berger-Levrault, Paris, 1954.

Succesiunea lui Vaida-Voevod (ca prim-ministru) e oferită lui Duca. Se poate ca regele să vadă un avantaj în a-i pune pe liberali la încercare dându-le puterea, pentru ca să distrugă structura partidului lor, după cum a distrus-o pe cea a partidului naţional-ţărănist.

La ordinul regelui, Duca se adresează lui Goga şi lui Gheorghe Brătianu pentru a obţine colaborarea lor; natural, se izbeşte de un dublu refuz şi formează, la 14 Noembrie 1933, un guvern liberal omogen, sub preşedinţia sa.

Titulescu este menţinut la afacerile străine.

(3) I. G. Duca:
Programul Partidului Național-Liberal,
Ziarul "Adevărul", 6 Noembrie 1933.

Întărirea ideii de autoritate, azi măcinată printr'o guvernare lipsită de prestigiu și de simțământul de ordine.

Combaterea fără șovăire a tuturor curentelor rezemate pe ura de clasă și de rasă și care, lăsate libere și uneori susținute de ajutor străin, ar putea primejdui unitatea statului, pacea socială și libertățile publice.

(4) Arhivele Statului, București, dosar 518/1940.

În ziua de 7 Decembrie 1933, în ședința Consiliului de Miniștri, s'a ridicat problema dizolvării Gărzii de Fier, hotărîndu-se în final ca să nu fie dizolvată.

(5) Victor Iamandi:
Memoriu,
8 Decembrie 1933.

I.G. Duca mi-a spus: "Aseară, după ce s'a ridicat ședința dela mine, am fost chemat de Titulescu, care se întorsese din străinătate în aceeaș seară. Firește, m'am dus. Când a auzit că s'a hotărît nedizolvarea Gărzii, a început să vocifereze, amenințând că dacă nu se dizolvă această organizație, nu numai că el pleacă din guvern, dar vom avea și complicații externe.

Ne-am dus înapoi la Palat și, după discuții violente purtate până târziu s'a hotărît, sub presiunea amenințărilor lui Titulescu, dizolvarea Gărzii de Fier.

(6) Monitorul Oficial, 9 Decembrie 1933.

Consiliul de Miniștri, în ședința din 8 Decembrie 1933, luând în deliberare referatul d-lor miniștri de justiție și interne, având în vedere că în țară funcționează o grupare politică, denumită la început "Legiunea Arhanghelul Mihail", iar azi "Garda de Fier".

Considerând că prin programul și acțiunea sa din ultimul timp această grupare urmărește, pe de o parte, schimbarea ordinei legale în stat, și, pe de altă parte, întronarea unui regim social și politic contrar celui statornicit prin Constituție, cât și prin tratatele de pace;

Având în vedere că, după cum se constată din referatele d-lor miniștri de justiție și interne, mijloacele de acțiune ale acestei grupări sunt teroarea și violența;

Considerând că, în acelaş timp, executarea lor se face prin formaţiuni de luptă înarmate, a căror activitate constituie un izvor permanent de dezordine, dând loc la acte de rebeliune împotriva autorităţilor statului şi contribuind, prin aceasta, la crearea unei stări de natură a aduce anarhie;

Considerând aşadar că funcţionarea acestei grupări constituie o primejdie pentru liniştea publică şi pentru existenţa statului.

În virtutea art. 107, ultim aliniat, din Constituţie şi art. 2 al legii din 23 Decembrie 1925, hotărăşte:

Art. 1 – Gruparea "Arhanghelul Mihail", astăzi "Garda de Fier", este şi rămâne dizolvată.

Art. 2 – Localurile de întrunire ale membrilor acestor grupări vor fi închise, arhivele şi orice corespondenţă vor fi ridicate de autorităţile respective, oriunde s'ar găsi.

Art. 3 – Sunt interzise:

a) Întrebuinţarea de semne distinctive, purtarea de uniforme, steaguri şi orice alte simboluri sau forme exterioare, prin care s'ar căuta să se exteriorizeze participarea persoanelor la activitatea zisei grupări;

b) Ţinerea oricăror adunări, inclusiv adunări limitate, formarea de cortegii, precum şi orice acţiune politică sau de propagandă individuală sau în grup, publică sau clandestină a membrilor acestor grupări sau altor persoane care vor urmări scopurile grupării dizolvate ;

c) Adunarea de fonduri sau a oricăror alte mijloace materiale în vederea alegerilor legislative care încep la 20 Decembrie 1933, în numele şi cu semnul grupării "Garda de Fier", sunt nule şi neavenite.

D-nii miniştri de interne şi justiţie sunt însărcinaţi cu aducerea la îndeplinire a acestui jurnal.

(8) Constantin Argetoianu:
Însemnări zilnice,
(1933-1937)

(9 Decembrie 1933). Cu privire la dizolvarea Gărzii am aflat lucruri interesante. Cel care a pus la cale toată procedura aceasta a fost Titulescu. El l-a învârtit pe rege şi l-a convins că Garda de Fier e în serviciul hitlerismului şi că succesul ei ar fi egal cu implantarea influenţei germane în România. Cu Zelea Codreanu tare şi mare, România ar începe să graviteze în jurul Berlinului şi am pierde astfel preţioasele noastre alianţe de azi. Gardismul e sinonim cu aventura şi trebue distrus cât e timp.

Date fiind complicităţile lui Vaida cu Garda, Titulescu a convins pe rege că numai liberalii şi Duca pot desfiinţa pe Codreanu şi pe ai lui, iar pe de altă parte, a convins pe Duca să-şi ia această sarcină asupra sa. Şi aşa s'a format guvernul Duca. Să fi fost acesta secretul pe care regele mi-a declarat că nu mi-l poate spune, dar că mi-l va spune odată? Se prea poate.

Astfel stând lucrurile, cuvântul lui Titulescu a fost hotărîtor pentru procedura de dizolvare a Gărzii. Duca a hotărît să se decreteze dizolva-

rea prin Jurnal al Consiliului de Miniştri aşa cum se făcuse mai înainte, căci Garda de Fier mai fusese dizolvată încă odată, de Mihalache.

(8) Constantin Argetoianu: op. cit.

Azi alegeri la Cameră. Vreme posomorîtă. Zăpada enormă căzută în toată ţara, de trei zile, şi viscolul care mai suflă şi astăzi, fac circulaţia imposibilă şi vin în ajutorul guvernului. Nu numai că alegătorii nu vor putea merge să voteze la distanţe mai mari, vor vota agenţii guvernului cu cărţile lor – dar nici măcar delegaţii opoziţiei, nu vor putea ajunge la multe secţii de vot, lăsând astfel guvernului calea deschisă pentru toate matrapazlâcurile electorale.

(9) Ziarul "Dimineaţa"
din 22 Decembrie 1933.

Organele de siguranţă şi jandarmeria au operat numeroase arestări la Cluj şi Chişinău; la Braşov a fost arestat Ion Codreanu, tatăl şefului Gărzii de Fier ş.a.

(2) Henri Prost: op. cit.

Se fac alegeri la 20 Decembrie. Liberalii au 50,99 % din voturi şi obţin 300 de locuri de deputaţi; naţional-ţărăniştii cu 13,92 %, obţin 29 de locuri.

Codreanu n'a putut participa la campania electorală. Un decret din 8 Decembrie a dizolvat din nou Garda de Fier, pentru a treia oară. Dar guvernul nu s'a mulţumit cu atât. A arestat în masă pe gardişti, a închis localurile lor de întrunire şi le-a confiscat arhivele. Au fost ucişi gardişti; după anumite informaţii, au fost 10 victime, după altele 30.

(10) Amedeu Bădescu:
Scurt istoric al Partidului Naţional-Liberal Român
(1928-1934).

În ziua de 29 Decembrie 1933, I. Gh. Duca, cu întregul dosar al alegerilor, pleca cu un tren special, prin de partizani politici, spre Sinaia, pentru ca triumfal să prezinte regelui rezultatul acestor alegeri. În gara Sinaia va fi asasinat de trei legionari, strecuraţi, lucru curios, chiar în trenul său special. Nimeni, nici un funcţionar al ordinei publice şi nici o autoritate nu şi-a pus problema acestei tragedii naţionale. În mulţi-

mea aceea pestriţă de pe peronul gării Sinaia, victima păşea, gânditoare, făcându-şi cu greu drum prin mulţime, iar asasinii urmărindu-l pas cu pas, cu revolverele in mână.

În jurul primului-ministru, nici un om al ordinei publice, decât doar, la o distanţă de aproape o sută de metri, un agent de poliţie beat şi inconştient. ... Pe peronul gării Sinaia, cu trei gloanţe asasine, s'a schimbat traiectoria istorică a poporului român şi, poate, într'o măsură şi a celorlalte popoare din sud-estul european.

(2) Henri Prost: op. cit.

În seara de 29 Decebrie, pe peronul gării Sinaia, Duca, după o audienţă la rege, când trebuia să ia trenul pentru Bucureşti, este împuşcat cu revolverul de către trei gardişti.

Circumstanţele acestui asasinat au dat loc la controverse violente. Este cert că Duca avusese mâna cam prea grea sau că poliţia poate depăşise instrucţiile lui. Dar cine luase iniţiativa dizolvării Gărzii de Fier? Duca, după cum am văzut, avea de gând acest lucru încă dinainte de venirea lui la putere. Pe de altă parte, Titulescu impusese această măsură ca o condiţie sine qua non a colaborării lui în guvernul liberal, spunând că agitaţia naţionalistă stânjenea în mod grav politica lui.

(8) Constantin Argetoianu: op. cit.

Ce nu se ştie, e cât de urît s'a purtat regele faţă de mort şi de familia lui. Îndată după asasinat s'a telefonat la Foişor şi s'au cerut instrucţiuni. Regele ar fi vrut ca, cadavrul să fie imediat expediat la Bucureşti; însă explicându-i-se că erau anumite pregătiri de făcut, a admis să fie aşezat într'o sală de jos a castelului Peleş, lângă camerele servitorilor, unde corpul neînsufleţit al primului său sfetnic a stat până a doua zi. Nici nu s'a dus să-l vadă, nici n'a trimes o floare.

Grigore Duca, fratele victimei, juca bridge la Henry Catargi, unde au venit să-l vestească. A luat pe soră-sa Gabriela, şi au plecat la Sinaia, unde au ajuns la orele 2 noaptea. Nadia, disperată, n'a fost lăsată să plece decât a doua zi dimineaţa şi a sosit la Sinaia la amiază. Nici unuia din trei, regele n'a catadixit să-i facă condoleanţe personale. De ce n'o fi vrut să dea ochi cu apropiaţii mortului? L-o fi mustrat conştiinţa şi o fi simţit partea de răspundere pe care o avea în acest omor? Alţii spun că n'a vrut să-i vadă, pentru că prea s'a bucurat de moartea lui Duca şi n'a vrut ca familia mortului să-i citească bucuria pe faţă.

(8) Constantin Argetoianu: op. cit.

Funeraliile lui Duca s'au desfăşurat într'o atmosferă de dramă. Uciderea lui aruncase spaima în guvern, la Palat şi în camarilă. Fiecare se credea osândit, socotea că doborîrea lui Duca fusese numai un început şi tremura pentru pielea lui. În ziua înmormântării, miniştrii s'au dus la Ateneu ca şi cum ar fi ieşit din tranşee, la atac. Regele a anunţat că vine, apoi că nu vine, în fine iar că vine. Toţi erau convinşi că o bombă îi va curăţa pe toţi. Până şi locul unde urma să se desfăşoare ceremonia nu a fost fixat decât în ultimul moment, şi abia a putut să se hotărască guvernul între Ateneu şi biserica Sf. Gheorghe! Am aflat cu toţi şi cu un supliment de întristare că Majestatea Sa era gripată şi că regreta din suflet că nu putea aduce un ultim salut credinciosului său sfetnic.

(2) Henri Prost: op. cit.

Nu este hazardată presupunerea că această chestiune a fost o maşinaţie a Palatului, cu complicitatea ministrului de interne, Inculeţ, şi a prefectului poliţiei, Gabriel Marinescu. Regele şi metresa lui îl detestau pe Duca, care, în Iunie 1930, se pronunţase împotriva restauraţiei şi chiar şi mai violent împotriva întoarcerii în ţară a favoritei. Pe de altă parte, Elena Lupescu nu putea, pe bună dreptate, să nutrească simpatie faţă de antisemitism, iar Carol era îngrijorat de amploarea pe care o lua mişcarea lui Codreanu. Lichidând cu brutalitate Garda de Fier prin Duca şi lăsând să cadă responsabilitatea acestei acţiuni asupra acestuia, regele şi anturajul său ştiau că îl fac pe Duca obiect al răzbunării Căpitanului; împuşcau astfel doi iepuri dintr'o lovitură. Cum mai putea fi pus sub semnul îndoielii faptul că poliţia lui Inculeţ a permis ca Duca să fie asasinat? Cei trei asasini au stat în sala de aşteptare a gării Sinaia de la ora 11 dimineaţa până la ora 8 seara, fără ca nimeni să le fi remarcat prezenţa neobişnuită; or, opt poliţişti erau însărcinaţi cu asigurarea securităţii preşedintelui consiliului şi trebuiau să-l însoţească peste tot.

Dintr'o ciudată neglijenţă, peroanele gării fuseseră lăsate în semi întuneric.

(11) Armand Călinescu: *Memorii.*

Văd pe Cristescu (Şeful Siguranţei), care îmi spune că Siguranţa cunoştea intenţiile Gărzii de Fier de a-l asasina pe Duca, şi acesta fusese prevenit. Însăşi persoana atentatorului era cunoscută. Organele subalterne au fost însă lipsite de vigilenţă în ziua atentatului.

(11) Armand Călinescu: op. cit.

La 6 Ianuarie (1934), mă chiamă la telefon noul prim ministru, Tătărescu, şi mă roagă să-l vizitez la preşedinţie, având a-mi da un mesaj pentru Mihalache, care e la Dobreşti. Chestia, spune el, este foarte urgentă.

Intru la Tătărescu, care-mi spune că doreşte o destindere între partide: "Sântem ultima ţară în care lumea politică se mănâncă astfel. Din această cauză au crescut curentele anarhiste. Am dorit demult raporturi normale. Poate acum, după moartea lui Duca, să se realizeze aceasta în interesul ţării. Lăsaţi-mă să guvernez cel puţin până la toamnă, căci astăzi nu se mai poate dura ca altădată.

Dacă sânt obligat să plec peste trei luni, atunci în orice caz nu veniţi voi, deci aveţi interes şi voi la o destindere. Recunosc că ar fi o piedică: unele excese întâmplate în alegeri. Sânt gata să dau satisfacţie, invalidând unele alegeri ale Senatului. Desigur, nici voi nu veţi cere prea mult; nici eu nu voi oferi prea puţin. Să aducem harta politică pe masă." (...)

"Trebue jugulată această mişcare. Cum ai văzut, l-am arestat pe Nae Ionescu. Am mână liberă dela rege. I-am spus: "Sire, eu sânt în măsură să cunosc mai bine mediul în care trăesc. Dacă Majestatea Voastră nu are încredere în mine, eu las locul pe care nu l-am rîvnit". Regele mi-a spus: "Ai toată încrederea mea".

Îi răspund lui Tătărescu: "Am ascultat cu atenţie propunerea ce mi-ai făcut. Voi transmite-o mâine d-lui Mihalache cât de fidel posibil, atât în textul cât şi în spiritul ei. (...) Să mi se dea voe să spun – cu titlu personal – următorul lucru: eu cred că ar fi existat o stare de spirit prielnică unei destinderi, fiindcă unii din noi am fost de părere că după naţional-ţărănişti să vină liberalii la guvern. Trebuie să subliniez, însă, cum ai recunoscut şi d-ta, că felul cum s'au făcut alegerile a creat o stare de spirit cu totul specială la noi în ţară.

De pildă, am să-ţi relev un fapt. D-ta ştii cât am regretat noi pe Duca. Ei bine, totuşi, – în ţară, la sate – ţăranii spun: va fi fost un om bun, Duca, dar faţă de bătăile şi schingiuirile ce am pătimit noi, moartea capului liberalilor a fost o pedeapsă a lui Dumnezeu. Relev aceasta ca să vedeţi ecoul alegerilor.

(12) Ziarul "Argus", 26 Martie 1934.

Acuzarea a fost susţinută de generalul C. Petrovicescu, asistat de locotenent-colonel Romulus Hotineanu, comisar regal al Consiliului de război. În ordonanţa definitivă se prevedea: trimiterea în judecată pentru asasinat, N. Constantinescu, pentru complicitate la asasinat, Doru Belimace şi I. Caranica, pentru complot C.Z. Codreanu, general Cantacuzino-Grănicerul, ing: Virgil Ionescu, Gh. Clime, I. Hodoş, V. Silaghi şi I. Dumitrescu, pentru asociaţie la complot, Mihail Stelescu, Ion Z. Codreanu, Ion Moţa, Traian Cotigă, Ilie Gâr-

neaţă, Nichifor Crainic ş.a. – Au fost scoşi din cauză Nae Ionescu, director al ziarului "Cuvântul", ş.a.

(2) Henri Prost: op. cit.

În procesul care s'a deschis la Bucureşti la 19 Martie, s'au prezentat ca martori ai apărării Vaida Voevod, Maniu, Argetoianu, Averescu. Aceşti martori nu merg până într'acolo încât să-i scoată nevinovaţi pe asasinii lui Duca, dar dezaprobă la unison dizolvarea Gărzii de Fier. Maniu şi Vaida uită că ei înşişi au dizolvat Garda prima oară în vara lui 1930, Argetoianu a doua oară în Martie 1932.

Cei trei asasini sânt condamnaţi la închisoare pe viaţă; în ceea ce îi priveşte pe complici, aceştia sânt toţi achitaţi, inclusiv Codreanu, comisarul guvernului renunţând la orice acuzaţie împotriva lor.

(13) Zaharia Boilă: *Memorii*

Guvernul liberal şi partidul liberal, care are majoritatea în parlament, a înghiţit şi această pilulă amară, pentru că ştia prea bine că exista cineva care nu avea nici un interes ca să se facă lumină într'o chestiune unde partidul liberal avea tot interesul să se clarifice nu numai finalul, ci chiar toate amănuntele problemei.

(11) Armand Călinescu: op. cit.

Emoţie în guvern, se întrunesc miniştrii în consfătuire cu Dinu Brătianu. Acesta opinează pentru retragerea guvernului, "căci altfel veţi plăti ca naţional-ţărăniştii". Tătărescu, Franasovici, Inculeţ, sânt pentru rămânere.

(11) Armand Călinescu: op. cit.

(29 Aprilie 1934.) Manifestaţie studenţească în faţa Palatului. Regele iese la balcon şi salută cu salutul fascist; ţine o cuvântare. Se strigă "Trăiască Garda", Codreanu, etc. Manifestanţii, cu muzica prefecturii poliţiei, la locuinţa lui Nae Ionescu şi a Generalului Cantacuzino, unde se află şi Corneliu Codreanu. Îi aclamă.

(11) Armand Călinescu: op. cit.

(11 Iunie 1934.) La serata dela Clubul Miliardarilor, vorbesc cu generalul Manolescu, aghiotantul principelui Nicolae, care-mi spune că a vorbit cu Gavrilă Marinescu şi acela i-a spus: "Eu mi-am legat soarta de d-na Lupescu şi cad odată cu ea. Nu pot face altfel".

(14) Ziarul "Dreptatea"

(20 Iunie 1935.) Colonelul Gavrilă este un exponent. Un specimen dintr'o serie de cuibare cu ploşniţe sugătoare de sânge din trupul sănătos al naţiei. Focare de infecţie.

(26 Iulie 1935.) Nici viaţa filmată a gangsterilor nu întrece în peripeţii şi tertipuri, activitatea acestui borfaş de junglă.

(11) Henri Prost: op. cit.

Carol se străduieşte de mai mulţi ani să înregimenteze tineretul cu scopul de a trezi în acesta dragostea de patrie, ba mai mult, dragostea de dinastie. În toamna anului 1934 el a înfiinţat "Straja Ţării", un soi de organizaţie de cercetaşi. Este marea idee a domniei. Mişcarea Legionară fiind exterminată – cel puţin aceasta este iluzia pe care o au cei din cercurile înalte –, regele va desvolta "Straja Ţării" în speranţa că va exercita asupra tineretului aceeaşi atracţie pe care o avusese până atunci organizaţia lui Codreanu: uniforme, defilări în formaţii militare, impresia de forţă şi de utilitate socială. Pentru el, este un prilej de a oferi un spectacol într'o nouă uniformă, de a apărea în pantaloni scurţi, cu beretă albă pusă pe ureche, de a fi aclamat şi de a obţine ovaţii pentru fiul său. Hotărăşte, deci, să impună din acest moment tuturor elevilor de şcoală, între 8 şi 18 ani, înscrierea în "Straja Ţării". Totul în această instituţie reaminteşte mai mult de formaţiile de la Nürnberg şi Roma decât de cercetăşia engleză, mai cu seamă cultul pentru şeful statului.

"Straja Ţării" s'a bucurat de un oarecare succes în rândul copiilor, cărora le place, în orice ţară, să poarte uniformă, să defileze în pas cadenţat, să se joace de-a soldaţii. În zadar se spera însă că "Straja Ţării" ar putea concura cu succes mişcarea legionară. Legionarii aveau sentimentul că aparţineau unei elite; portul cămăşii verzi era precedat de o iniţiere cu caracter religios; aveau conştiinţa faptului că erau destinaţi unei lupte al cărei succes era promiţător de glorie şi profituri, de unde mândria şi zelul lor. "Straja Ţării" nu aducea nimic din toate acestea şcolarilor, care erau obligaţi să se înscrie. În fine, ea îi făcea să piardă mult timp, fără să aducă vreun mare serviciu dinastiei, şi mai puţin ţării.

(15) Crezul nostru (foaie clandestină), 18 Noembrie 1935.

Ne-am fi aşteptat ca cel puţin după suirea pe tron şi după ce a jurat pe Contituţie, regele Carol II să aibă o atitudine de demnitate şi conformă acelui jurământ. Dar realitatea a fost alta: regele Carol II a dovedit şi de astă dată că nici vârsta, nici rolul de rege nu l-au schimbat: el a rămas acelaş om, cum a fost prinţul Carol; legile ţării pentru el n'au valoare; interesele ţării sânt subordonate intereselor şi ambiţiilor sale personale; morala şi etica sânt fleacuri bune pentru alţii; jurământ, cuvânt de onoare, adevăr, ruşine, preţuiesc pentru regele Carol tot atât cât istoria documentată ne spune că preţuiau pentru prinţul Carol al României. El nu numai că nu s'a gândit să strângă şi să consolideze partidele politice, pentru a le utiliza în folosul ţării, ci din contră, el este autorul destrămării şi fragmentării acestor partide în 16 grupuleţe, pentru ca acum, în deriziune, să apeleze la unirea lor.

Cel mai just răspuns, pe care poporul român trebuie să-l dea, ar fi proclamarea Republicii.

(...) Republica într'un stat democrat, este starea superioară a dezvoltării politice, este negaţiunea monarhismului şi a absolutismului.

N. ed.: (Acuzat de lèse majestate, dr Gerota a fost arestat şi dus la închisoarea Malmaison.)

(11) Armand Călinescu: op. cit.

În noaptea de 3 spre 4 Aprilie (1936), studenţii adunaţi la Târgu Mureş fac să se afişeze, sub semnătura lor, în cap cu Furdui, o publicaţie prin care spun că trăiesc sub domnia "Preacurviei" şi denunţă opiniei publice pe Elena Lupescu, Gabriel Marinescu, Iamandi, Madgearu, şi Mihalache.

(16) Sir Reginald Hoare (Ambasadorul Britanic la Bucureşti), citat de Béla Vago în *The Shadow of the Swastica,*
Ed. Saxon House, London, 1975.

Garda de Fier devine o primejdie serioasă, în consecinţă trebue contracarată.

Într'o ţară care produce un nou zvon la fiecare jumătate de oră, este uşor să se ajungă la exagerări, dar mă tem că dacă guvernul se dă acum la o parte, ne aflăm la începutul unei mişcări naziste, care va căpăta o amploare irezistibilă.

(17) David Şafran (fiul rabinului Hanoch Şafran, şi viitor rabin în Bucureşti, primit de Corneliu Codreanu la Casa Verde, la 11 Februarie 1937.)
Karl Marx antisemit,
Ierusalim, 1979.

Intrasem la Casa Verde la ora 1 şi 20. Vorbeam deacum de peste două ceasuri. Eram decis să mai rămân, pentru a pleca limpezit. Nu era o discuţie de cabinet, ci s'au amenstecat aici durerile lumii. Ştiam că l-am pus înt'o situaţie delicată. De afară, răzbăteau voci, care ne împiedicau să ne concentrăm. Adevărurile lui şi ale mele, ardeau, chinuiau gând şi suflet, cerşindu-şi răspunsuri, argumente, pentru a ne despărţi ca prieteni. Venisem la el cu sinceritate.

Îl văd cum se ridică, îmi întinde mâna şi-mi spune:

– "Am avut mare plăcere de întâlnirea noastră. Nu ştiu dacă am rezolvat probleme dar am învăţat fărîme din taina infinită a credinţei.

Eu n'am venit să provoc ură sau răzbufnire. Mi-e sufletul curat. Nu ştiu dacă toţi legionarii gândesc ca mine. Dacă un evreu a fost lovit sau rănit ori jignit pe plan moral, iartă-i pe răufăcători. Ei nu-s decât oameni, poate chiar buni creştini. Nu pe omul superior încercăm noi să-l şlefuim, ci pe omul-om."

*

Am plecat. Am cântărit mult ultimul său răspuns. Am văzut în trăirea lui un început de logică.

Apoi a venit tăvălugul: Codreanu a fost ucis din oridnul lui Carol al II-lea, în 1938.

*

Nu ştiu dacă am procedat bine, redând această convorbire cu Căpitanul. Am vrut ca să se vadă ideile preconcepute ale unui conducător politic, care a plătit cu viaţa pentru convingerile sale, trăgând după el mase nevinovate, însetate şi ele după o bucăţică de dreptate.

Sic pereat gloria mundi!

(13) Zaharia Boilă: op. cit.

La începutul lunii Martie (1937), mă pomenesc cu un curier trimis de Corneliu Codreanu, acesta comunicându-mi că, "căpitanul doreşte să mă vadă, dar nu la Cluj, ci la Bucureşti şi întâlnirea trebuie să fie aranjată în mod discret, ca Palatul şi guvernul să nu afle ceva despre această întâlnire". Mărturisesc că am fost foarte curios cam ce anume doreşte şeful Mişcării Legionare să vorbească cu mine.

În ziua de 11 Marite 1937 întâlnirea a avut loc la Bucureşti în casa inginerului legionar Ionică. Corneliu Codreanu, care nu făcea multă diplomaţie, mi-a spus că "ar dori să aibă o întrevedere cu Maniu şi n'a

crezut de bine să se adreseze lui Maniu direct, ci numai să sondeze terenul şi că întâlnirea să rămână secretă. Mare i-a fost mirarea când i-am comunicat că de patru zile Maniu a plecat la Viena, de unde se va duce în Franţa, unde va rămâne timp mai îndelungat. Codreanu, după ce s'a necăjit puţin că n'a fost exact şi la timp informat despre această plecare – firește de serviciul său de informaţii – a spus textual: "Chestiunea este serioasă şi nu suferă nici o amânare!... Aveţi dv. posibilitatea să transmit o scrisoare confidenţială, fără ca scrisoarea să cadă în mâinile serviciului secret al regelui?"

I-am răspuns că este o astfel de ocazie, deoarece peste două zile pleacă la Viena Aurel Leucuţia, care va rămâne tot timpul cu Maniu.

După ce l-am convins că Aurel Leucuţia este un om discret, taciturn, de absolută încredere, Corneliu Codreanu a început să-mi deie lămuriri mai ample asupra fondului chestiunii. L-am rugat să-mi permită să iau notiţe. Redau această convorbire sub formă de dialog, pentru că o socotesc foarte interesantă.

"**Codreanu:** Pe mine m'a condamnat la moarte regele Carol II. (O clipă l-am privit uluit şi am avut impresia că halucinez).

"**Eu:** Pe dv.? Regele Carol II? E de necrezut.

"**Codreanu:** Şi totuşi este aşa. Am informaţii din cea mai bună sursă, asupra căreia nu încape nici o îndoială sau bănuială.

"**Eu:** Iertaţi-mă, dar lumea, mai ales în urma evenimentelor din vara trecută, şi-a câştigat convingerea că între regele Carol şi mişcarea legionară există cele mai bune raporturi.

"**Codreanu:** O fi aşa, dar – între timp – s'au întâmplat lucruri despre care lumea nu ştie şi d-tale ţi le spun, deşi sânt strict confidenţiale, dar trebuie să le transmiţi lui Maniu, căci numai astfel se explică înverşunata lui duşmănie faţă de mine.

Mai acum câteva săptămâni am fost chemat în audienţă la rege. Ea a avut loc noaptea, într'o casă particulară. (Probabil la Malaxa). Regele mi-a spus înainte de toate că simpatizează mult cu mişcarea noastră şi că are de gând să demită guvernul, să inaugureze o guvernare absolutistă, personală, bazată pe mişcarea legionară. Regele mi-a cerut să-l proclamăm "căpitanul mişcării", eu voi fi locotenentul său şi mă va numi şeful guvernului.

I-am răspuns că sânt încântat de bunăvoinţa lui cu care priveşte mişcarea noastră şi că sânt extrem de măgulit de aprecierile sale favorabile, chiar exagerate, pe care le-a exprimat faţă de persoana mea, dar că totuşi nu pot să-i primesc oferta. Socot că nu sânt suficiente elanul şi disciplina pentru a ne asuma răspunderea guvernării, că noi nu sântem încă pregătiţi, că nu avem experienţă, iar în ceea ce priveşte chestiunea şefiei, noi considerăm pe rege ca un factor sus pus, arbitru peste noi toţi, dar nu-l putem considera un şef de mişcare sau partid, că legionarii mi-au jurat numai mie credinţă şi nu altuia, că această credinţă, acest ataşament nu poate forma obiect de traficare politică. Carol II a încercat să mă convingă că văd greşit lucrurile, dar deşi mi-a vorbit mult, aducând argumente în menţinerea tezei sale, nu m'a putut convinge.

"**Eu:** Acum vă înţeleg perfect şi cred că într'adevăr regele v'a devenit un duşman neîmpăcat. L-aţi combătut în gândirea sa cea mai intimă şi v'aţi pus de-a curmezişul planurilor sale secrete. Totuşi nu cred că ar îndrăzni să recurgă la o sancţiune extremă. Doar Maniu a făcut acelaşi lucru şi cred că dv. cu organizaţia legionară sânteţi pus mai la adăpost.

"**Codreanu:** Să nu crezi. Maniu, da, este duşmanul lui, dar numai un duşman. Pe când pe mine mă consideră rival. Regele crede sau presupune că noi, legionarii, sântem pentru un regim fascist, ca şi el în definitiv. Două săbii nu încap într'o teacă. Cât timp mişcarea noastră va exista şi se va desvolta nu poate fi vorba de înscăunarea dictaturii regale. Deci, înlăturarea, nu atât a mişcării, cât a mea personal, devine indispensabilă.

"**Eu:** Şi legionarii vor admite aşa ceva ? Vor tolera ca regele Carol să vă extermine, fără nici o vorbă?

"**Codreanu:** Băieţii sânt buni, disciplinaţi şi ţin la mine. Sânt sigur că m'ar răzbuna, dar de acuma încă, în public, nu pot vorbi deschis despre această problemă.

Carol II însă sperase că împotriva mea şi împotriva noastră va avea toată opinia publică aşa-zisă "democratică" din occident, firește pe comunişti, toţi oamenii din stânga şi bine înţeles partidele politice de la noi, care abia aşteaptă să scape de un concurent periculos.

Tocmai ţinând seamă de aceste considerente, vreau să mă aliez cu Maniu. Cred că dacă regele ne ştie aliaţi nu va îndrăzni să se atingă de noi.

"**Eu:** O alianţă cu Maniu?

"**Codreanu:** Da, ştiu că merge greu. Atât în mişcare, cât şi dl Maniu în partidul d-sale va întâmpina mari obstacole. Intre noi doi sânt deosebiri enorme de ordin tactic şi ideologic. Totuşi, pe o chestiune ne întâlnim: în lupta contra regelui Carol II.

"**Eu:** Dv. uitaţi un lucru: Maniu nu mai este şeful partidului. Şeful este Mihalache, pe care dv. l-aţi condamnat la moarte, ca şi pe Madgearu, care este secretarul general al partidului. L-aţi condamnat pe Titulescu, cu care Maniu este perfect solidar.

"**Codreanu:** Condamnările acelea n'au decât sens teoretic sau dacă voiţi simbolic. De altfel, asupra lor vom putea reveni.

"**Eu:** Şi vă rog să nu uitaţi că nu toţi fruntaşii din partid sânt de acord să ducă lupta contra regelui, alături de Maniu. Doar tocmai pe acest punct s'a produs şi sciziunea în partid şi a părăsit Maniu şefia.

"**Codreanu:** Toate acestea le ştiu, dar mai ştiu că opinia publică din partid este alăturea de Maniu, care nu va renunţa la atitudinea lui. Şi atunci o tovărăşie cu mine i-ar fi, cred, utilă.

De altfel eu, fiind pregătit pentru orice eventualitate, am lăsat un testament politic, scriind acolo: (...) Dacă nu voi mai fi, mergeţi la Maniu, care e singurul în stare să mă răzbune."

Apoi, văzând că tot mai stau la îndoială asupra posibilităţii unui asemenea acord, Codreanu a mai adăugat:

"Vă rog pe dv. să comunicaţi toate punctele pe care le-am discutat domnului Maniu. D-sa este meşter în formule. Cred că va găsi formula potrivită..."

I-am scris îndată lui Maniu, care se găsea la Viena, n'am primit însă nici un răspuns. După trei luni primesc o telegramă să mă duc la Karlsbad, unde îl voi întâlni pe Maniu. Acolo Maniu mi-a dat următorul răspuns:

"Comunică lui Codreanu că acum nu ne putem întâlni. Chestiunea nu este actuală. Dar la toamnă situaţia se va schimba radical şi atunci ne putem vedea."

A avut loc o nouă întâlnire a mea cu Codreanu. De astă dată la Predeal. Codreanu luând cunoştinţă de răspunsul lui Maniu, mi-a spus:

"Perfect. Eu văd situaţia la fel. Şi sânt mulţămit."

Mai multe nu mi-a spus şi eu nu l-am întrebat.

(2) Henri Prost: op. cit.

Se fac din nou remanieri în cadrul guvernului Tătărescu. Se schimbă din nou titularii portofoliilor de la interne şi justiţie. Pentru a imprima o notă în plus de vigoare reprimării manevrelor legionarilor, se creează un Minister al Ordinei Publice, pe care Carol îl atribuie prefectului poliţiei, Gavrilă Marinescu, care va cumula cele două funcţii.

(11) Armand Călinescu: op. cit.

Lungă întrevedere cu Gavrilă Marinescu, la mine acasă. Tătărescu a avut iniţiativa numirii lui în guvern. Nu a acceptat decât după ce Rex l-a convins şi el. Gavrilă îi făcuse un raport de vineri. Când s'a întors Rex în Bucureşti, duminică, l-a chemat de dimineaţă şi i-a spus că s'a convins de primejdia Gărzii de Fier şi de necesitatea represiunii. Gabriel i-a spus lui Tătărescu că primeşte numai cu condiţia de a-i aproba planul de lucru. El nu merge la Parlament, nu merge nici la Consilii, decât spre a i se da aprobarea. Apoi, să fie lăsat să lucreze liber. S'a primit propunerea. Are de gând să suprime pe Codreanu şi vreo 30 de gardişti principali. Şi-a format echipe din 200 de puşcăriaşi, cu care va da lovitura într'o noapte.

(11) Armand Călinescu: op. cit.

Probabil că din "înalt ordin" Tătărescu a adresat prinţului Nicolae o scrisoare prin care îi dă să înţeleagă că ar fi în interesul "tuturor" să se mai "aerisească" peste graniţă. Prinţul a răspuns primului-ministru că nu pleacă de bună voie şi că se va opune cu forţa la orice act de constrângere.

(18) Carol II: *Note zilnice.*

Legăturile lui Nicky cu Garda de Fier se adeveresc din ce în ce mai mult.

(2) Henri Prost: op. cit.

La lupta desfăşurată împotriva Gărzii de Fier se poate adăoga şi excluderea din familia regală a prinţului Nicolae pe care o pronunţă un Consiliu de Coroană reunit la 9 Aprilie 1937. Măsura este motivată oficial prin refuzul prinţului de a desface o căsătorie încheiată în 1931 fără autorizaţia regelui. Fratele regelui se va numi de acum înainte Nicolae Brana. Va pleca în străinătate.

(11) Armand Călinescu: op. cit.

Generalul Cantacuzino dă un manifest în care spune că Rex – care are pe d-na Lupescu, o evreică – nu are autoritate să discute pe prinţ. Se vorbeşte de oarecare înţelegere între Nicolae şi gardă.

(8) C. Argetoianu: op. cit.

(26 Noembrie.) Mihai Popovici a venit să-mi spună că Maniu vrea să mă întrebe dacă vreau să ader şi eu la un "pact de neagresiune şi de pază a urnelor" pe timpul alegerilor. Partidele d-lor Maniu, Zelea Codreanu şi Gh. Brătianu au semnat deja următorul proces-verbal: "Se încheie între partidele subsemnate o înţelegere cu scopul de a apăra libertatea şi a asigura corectitudinea alegerilor. Aceste partide încheie pentru timpul alegerilor actuale, în vederea scopului propus, un pact de neagresiune. Pactul de neagresiune înseamnă înconjurarea actelor şi limbajului de violenţe şi de denigrare, dar nu împiedică afirmarea ideologiei proprii şi discuţia de bună credinţă. Se va adresa un cuvânt de chemare şi celorlalte partide să se alăture acestei înţelegeri. Deşi consider actul fără nici o valoare practică, am spus lui Popovici că ader şi eu.

(2) Henri Prost: op. cit.

Maniu îl ameninţase de mai multe săptămâni pe rege cu acest pact aşa-zis "de neagresiune", în încercarea de a-l sili să-i cheme la putere pe

național-țărăniști. Nimeni nu luase în serios această amenințare, într'atât de puțin credibilă părea o înțelegere de orice natură între cei doi, pe care îi despărțeau atât doctrina, cât și metodele de lucru.

(18) Carol al II-lea: op. cit.

Maniu în timpul alegerilor făcuse un gest pe care îl consider complect lipsit de estetică politică: a făcut cu Codreanu o înțelegere de cartel electoral.

Nevoia de a împiedica un rival să aibă succes și de a lovi într'un inamic, în speță eu, sub scuza liberală, justifică orice manevre, orice cuplare hibridă și în politica votării. Poate dacă Maniu n'ar fi făcut acest gest, în care prea vădit a voit să facă șah regelui, aș fi fost mai bine dispus către el și ai lui, am fi putut mai ușor să găsim un teren de înțelegere mutuală.

(19) Monitorul Oficial, 30 Decembrie 1937:
Rezultatul alegerilor pentru Camera Deputaților.

	Procentaj	Mandate
Partidul Național-Liberal	35,92 %	152 *
Partidul Național-Țărănesc	20,40 %	86
Partidul "Totul pentru Țară"	15,58 %	66
Partidul Național-Creștin	9,15 %	39
Partidul Maghiar	4,43 %	19
Partidul Național-Liberal (Gh. Brătianu)	3,89 %	16
Partidul Țărănist Radical	2,25 %	9
Alte 59 grupări și liste	6,90 %	–
Buletine anulate	1,48 %	-

(*) N. ed.: Legea prevedea că în cazul că un partid obținea 40 % din voturi, jumătate din mandate se împărțeau proporțional între toate partidele, iar cealaltă jumătate se atribuia, în plus, celui care ar fi obținut minimum 40 %.
Pentru prima oară, în alegerile din România, partidul guvernului, oricare ar fi fost, nu obținea această cotă: desigur ca o consecință a pactului de neagresiune!

(13) Zaharia Boilă: op. cit.

Șefii celor trei partide care au iscălit pactul electoral, deci Iuliu Maniu, Gheorghe Brătianu și Corneliu Codreanu, s'au întrunit îndată după alegeri pentru a examina situația. Corneliu Codreanu a declarat că își reia libertatea de acțiune.

– Şi ce aveţi de gând să faceţi? l-a întrebat Maniu.

– Mă duc la Predeal, să fac ski, să mă odihnesc, a răspuns în silă Codreanu.

– Rău faceţi, i-a replicat prompt Maniu. Acum nu-i timp pentru sport.

– D-voastră ce spuneţi că este de făcut?

– Eu sânt de părere, a continuat Maniu, că duşmanul, ce-i drept, este lovit crunt, dar nu este distrus. Trebue deci să continuăm lupta. Trebue să ieşim acum pe stradă, să ocupăm piaţa Palatului şi să nu ne retragem de acolo până ce regele nu se va da bătut. Dacă listele mele ar fi obţinut majoritate absolută sau măcar relativă, aşi lupta singur, dar aşa mi se va răspunde că nu reprezint majoritatea ţării. Iată ce au început să scrie deja gazetele. (Maniu a scos din buzunar o gazetă independentă de dreapta)... "(...) opinia publică s'a pronunţat, în majoritatea ei pentru curentele de dreapta (...)". Prin urmare, o acţiune a noastră numai aşa ar produce efect, dacă şi legionarii s'ar ralia ei. Atunci nimeni n'ar putea obiecta nimic.

Însă Corneliu Codreanu nu putea fi convins şi câştigat pentru nici o acţiune. Oamenii lui, care abia au aprobat şi susţinut pactul, acum ar fi văzut în orice acţiune numai o manevrare în favoarea partidelor democratice şi de stânga. Aparenţele erau într'adevăr aşa.

Corneliu Codreanu a plecat într'adevăr la Predeal unde generalul Antonescu, ca emisar al lui Goga, i-a oferit un pact de neagresiune. Codreanu, fără experienţă, fără să înţeleagă rostul adevărat al acestor cancanuri de după culise, plisctisit de insistenţa partizanilor săi, a primit oferta.

(20) Pamfil Şeicaru:
Istoria partidelor Naţional, Ţărănist şi Naţional-Ţărănist,
Ed. Carpaţii, Madrid, 1963.

Regele a însărcinat pe Mihail Manoilescu să vadă pe Corneliu Codreanu şi să-l convingă să vie la Palat. Şeful Gărzii de Fier a refuzat. Războiul între rege şi Garda de Fier începea. Din Ianuarie 1938 şi până în ziua abdicării, toată acţiunea regelui a fost subordonată acestei lupte.

(18) Carol al II-lea: op. cit.

Normal după tabloul procentelor electorale ar fi trebuit să chem pe Codreanu. Nimeni, afară de legionari, nu ar fi aprobat acest gest. Pentru mine era o absolută imposibilitate. (...) Mi-a rămas, deci, o singură soluţie constituţională, aceea de a face apel naţional-creştinilor lui Goga şi Cuza. Este desigur o soluţiune proastă, dar totuşi cea mai puţin dăunătoare. Sânt perfect conştient că o guvernare cu aceste elemente destul

de hotărît antisemite nu va putea fi una de lungă durată şi că după aceea voi fi liber să pot lua măsuri forte, măsuri care să descătuşeze ţara, cât şi pe mine, de tirania adesea atât de nepatriotică a meschinelor interese de partid. Cum era de aşteptat, atâta a aşteptat Goga: era împlinirea ambiţiilor sale. Umflându-se ca un broscoi, primeşte a forma guvernul în condiţiunile care i le-am impus.

(2) Henri Prost: op. cit.

Care a fost gândul lui Carol al II-lea când a aranjat această combinaţie? Se va şti mai târziu că el a fost informat că Berlinul ar vedea cu satisfacţie venirea la putere a extremei-drepte. În consecinţă, Carol a făcut apel la o formaţie de extremă-dreaptă, dar a ales-o pe cea al cărei program nu risca să pericliteze coroana lui. S'a servit de Goga şi de Cuza pentru a încerca să ruineze Garda de Fier. Pe de altă parte, a sustras lui Maniu o parte din trupele care îi mai rămăseseră şi, în persoana lui Călinescu, îi lua pe unul din cei mai buni colaboratori ai lui.

(16) Béla Vago: op. cit.

Observatorii englezi aflaţi în Bucureşti, în primul rând însuşi Sir Reginald Hoare, au bănuit de la început că formarea guvernului Goga era o manevră a regelui îndreptată în primul rând împotriva Gărzii de Fier.

(21) Nicolae Petrescu-Comnen: *Memorii.*

Când Octavian Goga a prezentat lista noului guvern, regele a acceptat pe toţi miniştrii, chiar pe generalul Ion Antonescu ca ministru al apărării naţionale, dar a impus pe Armand Călinescu la interne. Faptul că regele rezervase Ministerul de Interne celui mai hotărît adversar al Gărzii de Fier era o indicaţie, pentru cine ştia să citească în politica întortochiată a lui Carol, că guvernul Goga era un simplu provizorat. Şi în timp ce şeful guvernului îşi scria manifestul electoral, Armand Călinescu pregătea cu regele noua formulă, menită să acopere lovitura de stat şi instaurarea dictaturii regale.

În 1933, Armand Călinescu subsecretar de stat la Ministerul de Interne, luase, împotriva voinţei primului-ministru Al. Vaida-Voevod, măsuri severe împotriva mişcării legionare. Regele, impunându-l ministru de interne, indica şi linia politicii interne, anume contra Gărzii de Fier. Ori, Octavian Goga încerca o înţelegere cu Corneliu Codreanu, ca să realizeze un cartel electoral, ceeace a fost deajuns ca regele să-i retra-

gă încrederea. Prin urmare, căderea guvernului Octavian Goga a fost decisă în momentul în care regele a impus pe Armand Călinescu la interne.

Lui Tharaud, care a venit la Bucureşti în iarna lui 1938, regele i-a făcut această mărturisire: "Chiorul acesta este singurul om, aici, care vede clar."

(21) Andreas Hillgruber: op. cit.

La 3 Ianuarie (1938), Primul Ministru (Goga), într'o convorbire cu ambasadorul german, l-a rugat, ca "Germania să se abţină dela orice încurajare a Gărzii de Fier, ca să nu fie ajutat un partid de dreapta împotriva altui partid de dreapta".

Dar Goga nu a reuşit, cum era sfătuit de Serviciul (german) de Politică Externă, să desvolte organizaţia partidului său în toată ţara şi să împânzească poliţia cu partizani de-ai săi.

(22) Nicolae Iorga: *Memorii (1932-1938).*

Dr. Angelescu, Vaida, Goga se arată speriaţi de agitaţia Gărzii de Fier. Emisarii de prin sate au înlocuit formula "omul şi pogonul" cu "sufletul şi hectarul". "E bolnavă naţia", zice Goga. Îi răspund: "E o constatare pe care s'o facem noi. D-ta ai fost chemat pentru că eşti grozav. Deci n'ai să faci filosofie, ci să acţionezi."

Spune că o va face, dar... că n'are destui jandarmi!

(8) Henri Prost: op. cit.

La începutul anului 1938, mişcarea lui Codreanu este mai puternică ca oricând. Pare a fi urmată de întreg tineretul, afiliat sau nu Gărzii de Fier. Căpitanul a ştiut să canalizeze toate aspiraţiile, nobile sau banale, care domină întregul tineret român.

(11) Armand Călinescu: op. cit.

Raportez incidentele din ajun: 2 morţi legionari împuşcaţi de jandarmi. Rex răspunde "La asta te aşteptai." (7 februarie 1938)

(22) Nicolae Iorga: op. cit.

(8 februarie 1938, în urma audienței la rege.)

Va schimba un guvern care și-a luat o sarcină prea grea și-și strigă prea mult pretinsele succese. Îi trebuie un "comitet de patronagiu" pentru noul ministeriu: al foștilor președinți de consiliu, sub patriarh. Îmi cere să fac parte din el și nu pot decât să răspund afirmativ. Odată pornit pe această cale, nu trebuie să se oprească.

11) Armand Călinescu: op. cit.

Discutând cu mine, (Rex) îmi spune planul. Un guvern sub prezidența patriarhului cu toți foștii prim-miniștri fără portofolii: Micescu externe, general Antonescu armata, eu interne – un moment a fost vorba să trec la externe, dar regele a spus: "Mai aproape îmi e cămașa de piele decât Geneva!" Apoi Ghelmegeanu și Potârcă, Inculeț, Cancicov, etc. S'ar face un "Consiliu de Coroană", s'ar da o proclamație către țară, și s'ar pune în vacanță partidele.

(23) Mihail Sturdza:
România și sfârșitul Europei,
Ed. Dacia, Rio de Janeiro, 1966.

(După împușcarea a doi legionari.)

M'am dus la președinția guvernului și, fără a-i băga în seamă pe ușieri, am pătruns în cabinetul primului-ministru și l-am întrebat cu amărăciune și indignare dacă era la curent sau nu cu cele ce se întâmplau sub administrația sa. Goga, profund turburat, congestionat la față, părul în dezordine și mâinile tremurânde, plimbându-se prin încăpere, se văita:

"Dumneata crezi că eu sânt vinovat?" Calmându-se, m'a poftit să iau loc și m'a înrebat dacă nu puteam să-i mijlocesc o întrevedere cu Corneliu Codreanu. "Ar fi tragic și comic totodată, a spus el, ca două mișcări naționaliste să se înfrunte și să se distrugă reciproc, spre bucuria adversarului comun. N'am putea, măcar odată, să cădem de acord?" I-am cerut primului-ministru să spună, fără riscul de a dezminți ulterior, dacă pot să transmit lui Codreanu că dorește să aibă o întrevedere urgentă cu el. La răspunsul său afirmativ și insistent, am revenit la sediu, unde i-am comunicat Căpitanului propunerea lui Goga. Căpitanul a fost pe dată de acord și m'a însărcinat să organizez întrevedera. Fără a pierde nici un moment, m'am dus din nou la președinția guvernului, însuflețit de speranțele și perspectivele pe care le conținea plăcuta

veste. I-am propus lui Goga ca să aibă loc întâlnirea în satul Tătărani, aproximativ situat la vreo 60 de km de Bucureşti. Alesesem acest loc având în vedere caracterul secret pe care îl necesita această acţiune. Goga mi-a cerut un răgaz pentru a-mi da răspunsul şi, în ziua următoare, a propus ca întrevederea să aibă loc în aceeaşi zi, la ora 17.00 în locuinţa prietenului său Gigurtu, ministrul industriei şi comerţului.

Nu cunosc motivele ce l-au determinat pe Goga să evite satul Tătărani ca loc al întâlnirii. Mărturisesc că nu era vorba de o anumită emoţie sufletească personală, fapt ce ar fi fost cu atât mai puţin măgulitor pentru Corneliu Codreanu şi pentru mine. În afară de aceasta, evenimentele aveau să demonstreze că alegerea Bucureştiului şi a domiciliului unui ministru pentru o întrevedere care urma să fie ţinută secretă câteva zile, nu s'a dovedit a fi cea mai inspirată.

La ora 16.45 am părăsit împreună cu Căpitanul sediul legiunii, întreptându-ne spre casa indicată, în faţa porţii căreia am fost întâmpinaţi de doi agenţi de poliţie. Unul dintre indivizi, se pare, în serviciul lui Gabriel Marinescu, ne-a condus în biroul în care ne aşteptau Goga şi Gigurtu. Căpitanul şi Goga şi-au dat mâna fără să schimbe vreo vorbă şi au trecut singuri într'o altă încăpere.

Cu Gigurtu am stat mai mult de două ore, timp în care s'au băut multe cafele. Gigurtu părea a-mi împărtăşi sincer bucuria şi speranţele prilejuite de reconcilierea dintre cei doi şefi naţionalişti. Când am citit pe chipurile lui Codreanu şi Goga şi din prelungita strângere de mână din momentul despărţirii că se ajunsese la reconciliere şi înţelegere, Căpitanul, răspunzând întrebării pe care nu îndrăzneam să i-o pun, mi-a spus: "Da, fireşte că am căzut de acord." Acord în sensul ca el să nu pretindă ca Garda să devină partidul cel mai puternic în Parlament. Era o situaţie pe care, pentru moment, dorea să o păstreze şi era dispus să-l ajute pe Goga să obţină majoritatea parlamentară pentru partidul său.

(11) Armand Călinescu: op. cit.

Sânt chemat, la ora 3.15, de Urdăreanu. Mă introduce la rege în locuinţa din dosul Palatului.

Găsesc pe Rex cu Tătărescu. Acesta spune imediat: "Regret că nu am avut un om ca Armand Călinescu colaborator. Aş fi fost fericit." Rex spune: "Pe d-ta, domnule Tătărescu, mă bizui în comitetul de patronaj, iar pe Călinescu mă bizui în guvern."

Trecem în altă cameră şi ne aşezăm în jurul unei mese: Rex în cap, Tătărescu la dreapta, eu la stânga şi lângă mine Urdăreanu.

Examinând problema loviturii de stat, guvern compus din comitet de patronaj (foşti prim-miniştri), cu patriarhul preşedinte, apoi titular eu la interne, Micescu, general Antonescu, Victor Iamandi, Cancicov, Savu, Cămărăşescu, Voicu Niţescu, Andrei, Rădulescu, general Florescu.

(11) Petre Ghiaţă:
Istoria unui deceniu, 1930-1940.

Incă din epoca exilului în Franţa, fostul suveran nutrind gândul revenirii în ţară, îşi precizase în cercul prietenilor intimi punctul său de vedere în ipoteza restauraţiei. Dacă îmi reiau tronul – spunea el – voi inaugura un sistem de conducere de mână forte şi, cum îmi cunosc foarte bine ţara, cred că voi găsi destule elemente ambiţioase, care se vor integra noii concepţii de guvernare.

Realizarea acestui plan a fost înlesnită – aşa cum calculase factorul suprem – de ambiţiile personale ale diverşilor fruntaşi, de lipsa simţului politic şi fragilitatea suporturilor morale.

(8) Constantin Argetoianu: op. cit.

A doua zi, fără să cunoască nimic din manevrele suveranului, Octavian Goga s'a prezentat în audienţă de lucru. După ce a informat asupra activităţii curente, a cerut regelui voie să-i vorbească de puţină politică. "Era să ţi-o propun", i-a răspuns regele. Goga a expus rezultatul negocierilor sale cu maghiarii şi cu saşii (fără a menţiona Garda de Fier, N. ed.) şi a arătat suveranului că cu înţelegerile încheiate şi cu puterile sale şi ale lui Cuza era sigur de cel puţin 50 % din voturi.

"Da, a replicat regele, dar alegerile trebuiesc amânate (...)." Capul lui Goga: "Dar bine, Sire, mi-aţi dat guvernul ca să fac alegeri!"... "Da, dar situaţia s'a schimbat; agitaţia a sporit, lumea e neliniştită; aş vrea să fac un guvern naţional, din care, bine înţeles, să faci parte şi d-ta!" – "Un guvern naţional? Dar când?" – "Chiar azi (...)."

Goga şi-a oferit numaidecât demisia, regele a primit-o în principiu şi l-a rugat să se mai gândească câteva ceasuri asupra participării sale la guvernul naţional, participare pe care o refuzase.

(23) Mihail Sturdza: op. cit.

A doua zi m'am dus acasă la Goga la ora 11.00 dimineaţa. Nu am avut timp nici să deschid gura că Goga mi-a spus: "Nu mai sânt prim-ministru!" În primele ore ale dimineţii fusese chemat la Palat, unde a avut loc următorul schimb de cuvinte între el şi rege:

"Dragă Goga, ciocnirile dintre mişcarea legionară şi guvernul tău sânt excesiv de frecvente şi excesiv de violente. Îmi pare rău, dar mă văd obligat să-ţi cer să demisionezi."

"Majestate, am pus capăt neînţelegerilor cu legiunea. Aseară am ajuns la înţelegere cu Codreanu."

"Te-ai pus de acord cu Codreanu? Foarte rău, dragă Goga, foarte rău. Voi forma alt guvern."

(1) **Andreas Hillgruber:** op. cit.

Regele Carol, care vedea limpede primejdia care putea rezulta, pentru noile alegeri, dintr'o alianţă Goga-Codreanu, i-a propus lui Goga "formarea unui guvern autoritar, bazat numai pe puterea regală absolută",ceeace îl transforma, de fapt, pe Primul Ministru într'un simplu organ de execuţie al regelui.

Goga refuzând, Carol i-a primit la 10 Februarie 1938, demisia pe care nici nu o prezentate.

(25) **Monitorul Oficial,** 20 Februarie 1938.

Art. 1: Poporul Român este chemat în ziua de 24 februarie 1938 să se rostească asupra primirii Constituţiei ce am decretat astăzi.

(...)

Art. 6: Votul se va face prin declaraţiune verbală înaintea biroului de votare. Se vor ţine liste deosebite de cei care au votat pentru şi de cei care au votat împotrivă.

(21) **Nicolae Petrescu-Comnen:** op. cit.

Când în 1938, regele m'a chemat să fac parte din guvernul Miron Cristea, mi-a spus: "Azi, când îmi propun să dezintoxic ţara, despolitic-ianizând-o, când nu mai sânt parlamentari, nici partide politice, rolul fiecărui ministru este să-şi facă datoria la resortul său. De politica guvernului, faţă de ţară şi de istorie, răspund eu.

(23) **Mihail Sturdza:** op. cit.

Guvernul a început prin a da Căpitanului paşaportul pe care îl cerea. După răzgândire însă şi după noi ordine primite din ascunsele hrube al căror mandatar principal în România era regele Carol, autorităţile poliţieneşti i-au retras paşaportul în ajunul chiar al plecării. Căpitanul era prins în capcana generală, victimă desemnată a înscenărilor, procesului şi uciderii, la care aceste hrube îl osândiseră de mai înainte şi pentru care se pregătise tot noul aparat judiciar şi executiv al ţării. Căpitanul ar fi putut, totuşi, pleca.

La insistenta mea îndemnare, primise, cel puţin teoretic, propunerea unei pregătite evaziuni. Căpitanul nu a plecat. Nici în acea noapte nici în zilele următoare, în care alte proiecte se elaboraseră.

Cunoscând pe Căpitan, cred că factorul decisiv a fost următorul: cu ordinul de demobilizare ce-i dăduse mişcării şi cu consimţimântul guvernului de a-i uşura plecarea, cu alte cuvinte cu o încetare de

ostilităţi, poruncită de el şi admisă de guvern, Codreanu putea crede că îşi lăsa legionarii la adăpostul altor prigoane. Când i s'a retras însă paşaportul, a priceput că guvernul înţelegea să continue lupta şi că o nouă prigoană se pregătea. În aceste împrejurări, nu s'a mai crezut îndreptăţit a se despărţi de ai săi: plecarea ar fi fost, pentru el, o dezertare.

(26) Nicolas Nagy-Talavera:
The Green Shirts and the Others
Hoover Institution Press, Stanford, California.

Chiar înainte de lovitura de la 10 Ianuarie, camarila concepuse un plan pentru asasinarea lui Codreanu. Dar ministrul afacerilor străine, Istrate Micescu, alesese greşit instrumentul pentru îndeplinirea lui: prefectul cuzist al judeţului Neamţ, V. Emilian, care l-a înştiinţat pe Codreanu imediat ce primise oferta lui Micescu. Izbucnirea scandalului a fost evitată prin lovitura de stat a lui Carol de la 10 Februarie.

(27) Nicolae Iorga: in ziarul "Neamul Românesc",
din 22 Aprilie 1938.

Nu există dreptate. Lipsa de dreptate, omul din popor o vedea la fiecare pas. Toate poverile cădeau asupra lui şi nu avea nici măcar cui să se plângă, uşile mai înalte fiind bine păzite. Omul din popor se simţea lovit şi umilit.

Până acum a rămas pasiv. Când i se cereau bani, îi dădea, dar nu vedea unde se duceau acei bani stropiţi cu sudoarea lui şi uneori cu sângele lui. Când era chemat sub drapel, alerga cu sentimentul datoriei militare, transmis din generaţie în generaţie, dar nu cunoştea ţelurile urmărite cu riscul vieţii lui. El susţinea o administraţie în care nu vedea decât ceeace o caracteriza uneori cel mai mult: corupţia.

De aceea căuta un arhanghel...

(2) Henri Prost: op. cit.

Motivele care îi fac pe mulţi români să-l urmeze pe Codreanu nu pot fi ignorate nici de adversarii cei mai îndârjiţi ai Gărzii de Fier. De ce nu s'a inspirat Iorga din aceste consideraţii înţelepte când era el însuşi Prim-Ministru?

Goga şi Cuza ignorează, încă mai mult decât predecesorii lor, aspiraţiile acestui tineret care vede în această mişcare revoluţionară singura formaţie politică neîntinată de viciile celorlalte partide, pe care le condamnă, şi singura însufleţită de un ideal.

(28) Virgil Gheorghiu:
Mémoires : Le témoin de la 25e heure,
Ed. Plon, Paris, 1986.

Dela 25 martie 1923 aveam o Constituţie care prevedea că toţi românii sunt egali şi liberi. Dar Constituţia rămăsase literă moartă. Poporul tot mai suferea de apăsare. Nu putea nici măcar să se folosească de dreptul de vot, căci partidele politice erau organizate în cartel, în trust. Puterea politică era deţinută de o minoritate; ceilalţi, adică majoritatea poporului, nu aveau de fapt nici un drept şi cereau să li se acorde aceleaşi drepturi ca şi ale minorităţii.

(23) Mihail Sturdza: op. cit.

Iorga, în editorialul său din "Neamul Românesc", dădea alarma, într'o serie de articole, asupra acaparării comerţului de către evrei şi îndemna tineretul la crearea unui comerţ românesc. Crearea unui comerţ românesc făcea parte din programul mişcării şi în anul 1938 comerţul legionar ajunsese la un înalt grad de prosperitate şi extensiune.

Iorga, uitând îndemnul său de odinioară şi orbit de ura bolnăvicioasă pe care i-o inspira Căpitanul, cerea acuma intr'un alt editorial al său desfiinţarea prin forţă a acestui comerţ, pe care îl chema un simplu instrument de conspiraţie şi de propagandă. Corneliu Codreanu, indignat pe drept cuvânt, îi trimite o scrisoare la 26 Martie 1938, în care îl acuză de necinste sufletească.

Cu puţine zile mai înainte însă, Iorga îmbrăcase livreaua albastră a noilor consilieri regali şi uitând că este Iorga ziaristul care iscălise cele două articole din "Neamul Românesc", cere lui Călinescu darea în judecată a Căpitanului, pentru insultă adusă unui înalt demnitar al statului.

(11) Armand Călinescu: op. cit.

În ce priveşte Garda de Fier am spus:

Propun urmărirea lui Codreanu pe tema ultragierii lui Iorga. Eventual, arestarea celor ce s'ar solidariza.

(27) Virgil Gheorghiu (Reporter la ziarul "România", fondat de rege după suprimarea Constituţiei): op. cit.

Intru la tribunalul militar... Prefer să-l văd pe Codreanu pe coridor... Pândesc trecerea lui. Vreau să-l văd de aproape.

De odată, se aud paşi, ca de copitele de cai: e zgomotul bocancilor potcoviţi ai paznicilor care-l aduc pe întemniţat... în capătul coridorului, de după colţ, se iveşte capul lui...

Codreanu merge, încadrat de doi jandarmi, ignorându-i complect. Ca şi cum ar merge singur. Este un bărbat înalt, mlădios, de peste un metru şi optzeci, dar pare încă şi mai înalt, fiindcă se ţine drept. Foarte drept.

Codreanu este un bărbat frumos. Are treizeci şi nouă de ani. Îl văd pentru prima oară, dar îl recunosc după portretele lui. Şi chiar cine nu l'ar mai fi văzut nici în fotografii, ar avea probabil impresia, văzându-l, că l-a mai văzut. Chipul lui, mersul lui, statura şi gesturile lui, sunt aceleea ale unui prim rol de western hollywoodian. Codreanu pare a fi prototipul eroilor din filmele americane de aventuri: curajos, drept, viteaz, care nu e învins niciodată şi scapă întotdeauna nevătămat din toate cursele ce i se întind. Asemănarea lui cu unul din cei mai celebri actori de cinematograf americani este izbitoare.

În clipa când Corneliu Zelea Codreanu este la doi paşi de mine, îmi dau seama că e foarte obosit. E tras la faţă. Are cearcăne la ochi. E nebărbierit. Şi se ştie că e bolnav. De nenumărate ori a fost întemniţat, bătut şi torturat de poliţie. O iarnă întreagă a fost închis şi menţinut într'o celulă umedă şi fără încălzire. A căpătat tuberculoză, de care încă nu s'a vindecat.

Şi cu toate acestea, el merge şi înaintează cu un mers sigur de sine, cu capul sus, cu încredere în sine.

În clipa când ajunge la un metru de mine, sunt cuprins de o milă imensă pentru el. Văd clar pe chipul lui pecetea morţii. Va fi ucis...

(29) Nicolae Iorga: *Depoziţie la procesul Codreanu.*

Nu-mi pot reţine indignarea faţă de o acţiune criminală pe care a o îngădui înseamnă a lăsa însăşi existenţa statului român la discreţia unei cete de agitatori, ale căror sentimente faţă de ţară sânt la acelaşi nivel scăzut ca şi inteligenţa lor.

(11) Armand Călinescu: op. cit.

A trebuit să intervin de câteva ori în timpul desfăşurării procesului deoarece acuzarea tergiversa folosirea realelor mărturii ale capetelor de acuzare.

(30) Mariano Ambri:
I falsi fascismi: Ungheria, Iugoslavia, Romania (1919-1945),
Soc. Editoriale Jouvence, Roma, 1980.

Prilejul a fost oferit de o scrisoare deschisă prin care Codreanu îl acuza pe Iorga de a fi colaborat la lovitura de stat a regelui şi de a fi deci răspunzător pentru desfiinţarea cooperativelor legiunii.

Prin această scrisoare, potrivit guvernului, Codreanu s'a făcut vinovat de ultragiu. Un tribunal l-a condamnat la şase luni închisoare.

Rezultatul era modest, atât pentru faptul că nu permitea lovirea întregii legiuni (deşi în acest interval au fost arestaţi 250 legionari) cât şi pentru că, teoretic, Codreanu ar fi avut în scurt timp posibilitatea să se reîntoarcă la conducerea mişcării. Era nevoe de ceva mai substanţial. Drept urmare, foarte curând după aceea a fost deschis un alt proces penal, cu acuzaţii mult mai grave: activitate teroristă, deţinere de arme, tentativă de insurecţie, activitate de spionaj în favoarea unei puteri străine.

Procesul a avut loc în faţa unui tribunal militar: de această dată regele nu mai voia să rişte.

Acuzarea a preferat să insiste asupra altor capete de încriminare: legăturile pe care legiunea le-ar fi avut cu Germania naţional-socialistă şi spionajul pe care l'ar fi desfăşurat în favoarea unei puteri străine (care nu a fost numită, dar care, firește, ar fi fost tot Germania).În instanţă a fost prezentată o telegramă prin care Codreanu îl felicita pe Hitler cu ocazia Anschlussului: o dovadă cam fragilă, întrucât şi alţi exponenţi politici îşi exprimaseră în mod public bucuria în legătură cu lovitura lui Hitler.

Cât priveşte problema spionajului, din documentele sechestrate reieşea că legiunea dispunea de propriul său aparat informativ, care îi permitea să cunoască multe aspecte secrete din activitatea guvernului şi a cercurilor economice din vecinătatea acestuia. Cu toate acestea, nu a fost posibil să se demonstreze că "spionajul" ar fi fost desfăşurat pentru o putere străină.

Dacă existau sau nu dovezi, acest lucru interesa mai puţin tribunalul militar, după cum nu avea prea mare importanţă a se stabili dacă Codreanu fusese sau era un instrument conştient al lui Hitler. Judecătorii ştiau bine ce se aştepta dela ei: însuşi acuzatul nu-şi făcea vreo iluzie în această privinţă. Condamnarea la zece ani de muncă silnică nu a fost, aşadar, o surpriză pentru nimeni. Codreanu continua să creadă că timpul lucra în favoarea lui şi că evoluţia situaţiei internaţionale avea să pună, probabil, foarte curând capăt dictaturii regale şi recluziunii lui.

Exista un risc de care era foarte conştient: acela ca partizanii săi, de nerăbdare sau din disperare să comită gesturi sau să provoace într'adevăr un val de violenţă, faţă de care guvernul ar fi reacţionat prin măsuri încă şi mai drastice. Călinescu nu avea nevoie de o asemenea ocazie: înainte chiar ca procesul să se fi încheiat, el a ordonat ocuparea tuturor sediilor legiunii şi arestarea câtorva mii de legionari (inclusiv toţi conducătorii naţionali) care au trebuit să fie trimişi în lagăre de concentrare, întrucât închisorile erau insuficiente pentru a-i mai cuprinde.

(28) Virgil Gheorghiu: op. cit.

Decretul de ucidere i-a fost efectiv semnat la 20 decembrie 1937, imediat după alegerile generale. Puterile occidentale, aliaţii şi protectorii noştri, au fost iritaţi de alegerea făcută de către alegătorii români...

Pentru a găsi un procedeu democratic de a tăia capul lui Corneliu Zelea Codreanu, cum cereau puterile occidentale, regele Carol al II-lea a făcut apel la profesorul Nicolae Iorga.

Acesta îl sfătui pe rege să-l aresteze mai întâi în mod legal pe Codreanu şi, îndată după ce va fi fost arestat, să-l bage în mod democratic într'o celulă. Înlănţuit, îl avea la dispoziţie şi putea face cu el ce vroia.

Pentru a motiva arestarea, Iorga a depus el însuşi, contra lui Codreanu, o reclamaţie pentru insultă. În urma acestei reclamaţii, un detaşament de jandarmi s'a năpustit chiar în noaptea aceea la Predeal, l-a arestat şi l-a adus la tribunalul militar din Bucureşti.

Este abuziv să arestezi pe cineva, în plină noapte, şi să-l arunci în închisoare pentru un delict problematic. Dar era ordinul de a-l ucide şi nu există alte procedee de a ucide un om în mod democratic; dacă ar fi existat, Iorga le-ar fi indicat...

La câteva zile după arestare, Corneliu Zelea Codreanu este condamnat de tribunalul militar din Bucureşti la şase luni închisoare, pentru că a scris o scrisoare ofensatoare profesorului Nicolae Iorga. Pedeapsa este de o severitate extremă în raport cu vina imputată. Chiar dacă Iorga este un monument naţional, să fie condamnat la şase luni de puşcărie un cetăţean care ar fi fost nerespectuos faţă de un altul, este ceva nemaipomenit.

Judecătorii militari care au pronunţat sentinţa s'au simţit desigur jenaţi. Evident, responsabilitatea lor este limitată, fiindcă sunt militari şi execută ordinele superiorilor ierarhici. Dar ei ştiu că este excesiv să trimeţi un om în temniţă pentru că a călcat regulile de politeţe şi cuviinţă.

Cu toată această sentinţă excesivă, puterile occidentale sunt nemulţumite. Londra şi Parisul tot mai refuză să-l primească pe regele României, care urma să efectueze o călătorie prin Europa de Vest. Vizita e programată de mult, dar e amânată sine die. I se pune în vedere regelui că nu va fi primit nici la Paris nici la Curtea Saint James, câtă vreme nu-l va fi eliminat în mod radical pe Corneliu Zelea Codreanu.

Regele l-a însărcinat pe Armand Călinescu, ministrul său de interne, să găsească de urgenţă un mijloc legal de a-l elimina în mod radical pe Codreanu de pe scena politică a ţării.

"Monoclul negru" (poreclă dată lui Călinescu, care era chior – N. trd.) şi-a făcut o plăcere în a organiza un nou proces împotriva şefului Gărzii de Fier. Tribunalul Militar a primit ordinul subteran să-l condamne pe Codreanu pentru răscoală înarmată contra Statului, pregătiri de război civil, complot militar, înţelegere cu puteri străine, uneltiri pentru asasinarea regelui şi o lungă listă de alte crime pentru care legea prevedea ca pedeapsă închisoare pe viaţă. În acest fel, era sigur că Codreanu nu va ieşi viu din temniţă. Dar tribunalul militar, întrunit în mare grabă, nu a reuşit, cu toată bunăvoinţa sa, să-i aplice lui Codreanu sancţiunea maximă. El a fost condamnat la zece ani de muncă silnică, în ocnă.

(2) **Henri Prost:** op. cit.

Acest proces, în cursul căruia nu s'a ţinut cont de nici unul din drepturile apărării – refuzul de a comunica apărării piesele originale, imposibilitatea de a face să vină 112 martori citaţi de ea – va face să crească şi mai mult popularitatea lui Codreanu, căruia i se dă o aureolă de martir.

(2) **Henri Prost:** op. cit.

În Octombrie, i se atribuie (regelui) intenţia de a face să fie revizuit procesul lui Codreanu; dar se pare că legaţia germană ar cere să se aducă dovada că Codreanu ar fi fost în înţelegere cu Hitler; de aceea se renunţă la redeschiderea dezbaterilor.

(26) **Nicolas Nagy-Talavera:** op. cit.

Nu a existat nici o dovadă a unei legături cu o putere străină. Legăturile cu Germania nazistă au fost întreţinute mai degrabă de goga-cuzişti, sau chiar de aripa fascistă, neoliberală, a lui Gheorghe Brătianu decât de legiune. De această dată oamenii din tribunalul militar fuseseră aleşi cum trebuie. În ciuda intervenţiei curajoase a generalului Antonescu, care a apărut ca martor de partea lui Codreanu, sentinţa a fost o concluzie stabilită dinainte.

(31) **Jurnalul Consiliului de Miniştri,** 30 Aprilie 1938.

1. Partidul "Totul pentru Ţară", gruparea "Arhanghelul Mihail" şi "Garda de Fier" sânt şi rămân dizolvate. Patrimoniul lor va fi lichidat, potrivit dispoziţiunilor din Legea pentru Apărarea Ordinei în Stat.

2. D-l ministru de interne este autorizat ca făcând aplicaţiunea art. 39 din Legea pentru Apărarea Ordinei în Stat, să fixeze domiciliul obligatoriu personnelor care pun cale şi întreprind o acţiune interzisă de această lege şi periculoasă pentru ordinea şi siguranţa statului.

(32) **Victor Slăvescu:** "Note şi însemnări zilnice".

Iamandi îmi vorbeşte de greutăţile ce au de învins. Crede că în ceeace priveşte Garda de Fier, ea este la pământ, dar curentul de gândire şi ideologie a rămas neatins. Cei închişi în lagărele de concentrare sânt mai dârji ca oricând.

(33) Eugen Weber:
Romania, în volumul "The European Right",
Ed. Hans Rogger and Eugen Weber,
University of California Press, Berkeley-Los Angeles, 1966.

Legiunea, deşi zdrobită, nu stătea inactivă. Sute de conducători ai ei zăceu în lagăre de concentrare; alţii se ascundeau. Din închisoare, Codreanu, convins că timpul lucra pentru el, îndemna la resemnare şi la calm.

(21) Nicolae Petrescu-Comnen: op. cit.

La 29 Noembrie 1938, Carol al II-lea, sosit în ţară, punându-mă în curent cu conversaţiile ce avusese în Germania, îmi spunea că Hitler vorbise mai mult de chestiuni de ordin general, trecând în mod uşor asupra chestiunii Gărzii de Fier, dar cu Göring vorbise franc şi amănunţit. Regele căuta să demonstreze că Germania, cât şi Italia, săvârşesc, în primul rând, o gravă eroare, când socotesc că Garda este o mişcare similară cu naţional-socialismul sau cu fascismul. Suveranul a căutat să convingă pe mareşalul Göring că această mişcare este o adevărată mişcare bolşevică cu tot alaiul său ideologic şi cu toate metodele sale teoretice; că nu-şi ia inspiraţiile la Roma sau Berlin, ci mai degrabă la Moscova. Apoi Suveranul insista asupra "impresiunii ce exista la noi în ţară că Reichul ar sprijini, moral şi material, mişcarea".

Göring răspunse că guvernul Reichului îşi făcuse o dogmă să nu se amestece în treburi interne ale nimănui; că Führerul nu se interesează mai mult de Codreanu decât de altă personalitate din România. El, Göring, atât în numele Führerului cât şi al său personal, asigura pe suveran că nu înţelege nici un moment să facă vreo intervenţie în favoarea acestei mişcări, înţelegând să se abţină cu desăvârşire dela orice act ce ar putea semăna cu o imixtiune în chestiunile interne ale României.

Göring nu a ezitat totuşi să întrebe pe rege ce are de gând să facă cu gardiştii. Regele răspunse că unii dintre ei îşi îndeplinesc pedepsele la care au fost condamnaţi de instanţele judiciare iar alţii se găsesc cu domiciliul forţat la unele mânăstiri. Göring şi-a exprimat, mai mult ca o părere decât ca o dorinţă, în termeni destul de vagi, că poate ar fi înţelept dacă s'ar putea ca legionarii, atât condamnaţii cât şi cei din lagăre, să fie trataţi cu omenie.

(28) Virgil Gheorghiu: op. cit.

Partizanii lui Codreanu strigau că şeful lor era o victimă. Că procesul fusese trucat. Că nu se putea reţine nici o acuzaţie serioasă contra lui Codreanu. Universităţile se puneau în mişcare. Manifestaţiile se înteţeau. Se putea teme de răscoală generală, de revoluţie.

Nicolae Iorga a fost din nou consultat. Numai el putea da o soluţie.

– Vă e frică de nişte copii? Eu, l-am întrebat pe colonelul Boyle, care era ataşat militar în Rusia: "Cum ai reuşit d-ta, singur, să salvezi în 1917 toată colonia română din Odesa, încercuită şi ameninţată cu

masacrare, în timpul revoluţiei bolşevice?" Colonelul Boyle mi-a răspuns: "Domnule Profesor, eu sunt canadian şi vânător. La noi, în Canada, vânatul cel mai periculos este lupul. El atacă în haită. Poţi să ucizi doi, cinci sau zece lupi, cei care supravieţuesc se îndârjesc împotriva dtale ca să te sfâşie. Vânătorul bun observă mai întâi care este lupul care conduce haita şi nu se ocupă decât de el. Ocheşte între ochi şi trage.

În clipa în care lupul conducător de haită cade, toţi ceilalţi o iau la fugă şi se risipesc. Trebue deci să reperezi întotdeauna şeful, să ocheşti între ochi şi să tragi. În acest fel am procedat la Odesa cu bolşevicii, în 1917. Exact ca vânătorii de lupi din Canada."

Iorga a dat sfatul să se procedeze în acelaş fel: să-l ucidă pe Codreanu. Cu acest preţ se va obţine pacea şi încrederea puterilor occidentale.

Regele dorea mai întâi să fie primit cu mare pompă la Londra şi la Paris: nu va dispune uciderea lui decât la întoarcerea sa.

Întors din călătoria triumfală la Londra şi Paris, a pus să fie asasinat Codreanu. "Monoclul negru" – care aştepta cu nerăbdare semnalul regelui pentru a proceda la execuţie, a dispus să fie scoşi din temniţă Codreanu şi treisprezece tovarăşi ai lui.

Cei treisprezece şi Căpitanul lor au fost introduşi în furgoane celulare, cu mâinile şi picioarele înlănţuite. Într'o pădure, aproape de Bucureşti, au fost strangulaţi de către gardieni, cadavrele lor au fost aruncate într'un şanţ şi acoperite cu o placă de beton.

Cele 14 asasinate au cutremurat ţara. Era prea odios, prea barbar. Chiar şi profesorul Iorga a fost şocat de monstruozitatea acestui asasinat colectiv.

În aceeaş dimineaţă, profesorul Iorga participa la o şedinţă a Academiei Române. Academicianul Gheorghe Ionescu Siseşti a făcut o relatare detailată a asasinatului comis în timpul nopţii. Academicienii au ascultat, uluiţi. Numai Iorga a luat cuvântul. A spus: "S'a procedat cu stângăcie. Cu foarte mare stângăcie." Acesta a fost discursul funebru al lui.

(34) G.I. Duca:
Cronica unui român din veacul XX,
vol II, München, 1984.

Abia înapoiat în ţară, suveranul a hotărît să lovească în plin şi astfel, înscenând o încercare de evadare a căpeteniilor Gărzii, fiind transportaţi de la închisoarea Râmnicului Sărat, unde se aflau deţinuţi după ultimele evenimente, i-a ucis pe toţi, până la ultimul om.

Fără îndoială că nu doream moartea nimănui, spuneam la aflarea acestui măcel, dar asemenea criminali şi-au meritat moartea cu prisosinţă.

(21) Nicolae Petrescu-Comnen: op. cit.

La 6 Decembrie, Djuvara telegrafia dela Berlin că moartea lui Codreanu a produs, la Wilhelmstrasse, o penibilă impresiune, mai ales

că survenea îndată după întâlnirea regelui cu Hitler!

Miercuri 7 Decembrie, la orele 11.30, mă prezentai în audienţă regelui. După ce expediarăm lucrările curente, regele mă întrebă cu tristeţe:

– Vrei să mă părăseşti?

Repetai cele ce spusesem cu patru zile înainte lui Urdăreanu. (...) Regele înţelese, ... mă ruga cu insistenţă să amân plecarea din guvern încă vreo câteva zile, până ce va trece emoţia provocată de ultimele evenimente.

Deşi eu nu împărtăşii nimănui, nici chiar soţiei mele, intenţiunea de a părăsi guvernul, ziarul "Neue Freie Presse" din Viena, anunţa demisia mea, precizând că acest act însemna desolidarizarea mea de suprimarea gardiştilor.

Regele era abătut, afirma însă cu fermitate:

– Comunicatul guvernului este cu totul conform adevărului, aşa cum mi-a fost raportat de miniştrii respectivi.

(23) Mihail Sturdza: op. cit.

O explozie de bucurie a scuturat presa internaţională la vestea uciderii Căpitanului. "Times" din Londra şi "Times" din New York strigau: "Bine aţi făcut!" Ward Price, cunoscutul publicist englez, care a vizitat pe Carol câteva zile după asasinare, declara: "Am fost impresionat de atitudinea sigură şi energică a regelui, pe care ne obişnuisem în Anglia să-l considerăm om cu caracter puţin serios".

Ministrul Marei Britanii la Praga s'a crezut obligat să facă o vizită de felicitare ministrului nostru Radu Crutzescu.

(35) Legea electorală din 9 Mai 1939.

Art. 1 – Reprezentanţa naţională se compune din Adunarea Deputaţilor şi Senat. (...)

Art. 5 – Au dreptul de vot, pentru alegerea deputaţilor, cetăţenii români care întrunesc condiţiunile următoare:

a) – au vârsta de 30 ani împliniţi; (...)

(2) Henri Prost: op. cit.

Când dispusese să fie executat Codreanu, şi apoi când a doua zi după uciderea lui Călinescu dispusese să fie executaţi, ca represalii, o mulţime de legionari, Carol stârnise indignarea tuturor Românilor, care puneau preţ pe demnitatea ţării lor şi refuzau să accepte introducerea în România a moravurilor din Turcia lui Abdul Hamid.

Un popor profund ataşat principiului monarhic ajunsese să nu aibă pentru regele său decât dispreţ şi scârbă.

(24) **Petre Ghiaţă:** op. cit.

Ceea ce caracterizează aşa-zisa elită conducătoare din această epocă, este teama de răspundere, servilismul şi frenezia demnitarilor. Tuturor celor care au trecut prin filiera guvernării le era teamă de firea capricioasă a fostului suveran, încercând toate abilităţile, coborînd treapta tuturor umilinţelor, executând orice, obsedaţi să-i facă pe plac ca să evite dizgraţia.

Stăpâniţi de puterea demnităţilor, servilismul nu cunoştea margini, legătura între ţară şi guvernanţi devenind inexistentă, elementele de la conducere îmbrăţişând orice idee, practicând orice metodă, ca să înlăture riscul dizgraţiei suverane.

(33) **Eugen Weber:** op. cit.

Căpitanul a pus întotdeauna accent pe tradiţia naţională, românească, pe stilul specific al legiunii, şi pe acele aspecte – în special spirituale – care o diferenţiau de alte mişcări înrudite.

II.

Documente utilizate

(1) **Andreas Hillgruber:** *Hitler, König Carol und Marschall Antonescu,* Ed. Franz Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1954.

(2) **Henri Prost:** *Destin de la Roumanie (1918-1954)* Ed. Berger-Levrault, Paris, 1954.

(3) **I.G. Duca:** *Programul Partidului Naţional-Liberal,* Ziarul "Adevărul", 6 Noembrie 1933.

(4) **Arhivele Statului,** Bucureşti, Dosar Nr. 518/1940.

(5) **Victor Iamandi:** *Memoriu,* 8 Decembrie 1933.

(6) **George Duca:** *Maria, regina, Hoover Institution Archives, Stanford, California.*

(7) **Monitorul Oficial,** 9 Decembrie 1933.

(8) **Constantin Argetoianu:** *Insemnări zilnice,* (1933-1937).

(9) Ziarul **Dimineaţa,** 22 Decembrie 1933.

(10) **Amedeu Bădescu:** *Scurt istoric al Partidului Naţional-Liberal Român,* (1928-1934).

(11) **Armand Călinescu:** *Memorii.*

(12) Ziarul **Argus,** 26 Martie 1934.

(13) **Zaharia Boilă:** *Memorii.*

(14) Ziarul **Dreptatea,** 20 Iunie şi 26 Iulie 1935.

(15) **Crezul nostru** (foaie clandestină), 18 Noembrie 1935.

(16) **Sir Reginald Hoare** (Ambasadorul Marei Britanii la Bucureşti), citat de Béla Vago în *The Shadow of the Swastica,* Saxon House, London, 1975.

(17) **David Şafran:** *Karl Marx antisemit,* Ierusalim, 1979.

(18) **Carol al II-lea:** *Note zilnice.*

(19) **Monitorul Oficial,** 30 Decembrie 1937.

(20) **Pamfil Şeicaru:** *Istoria Partidelor Naţional, Ţărănist şi Naţional-Ţărănist,* Madrid, 1963.

(21) **Nicolae Petrescu-Comnen:** *Memorii.*

(22) **Nicolae Iorga:** *Memorii (1932-1938).*

(23) **Mihail Sturdza:** *România şi sfârşitul Europei,* Ed Dacia, Rio de Janeiro, 1966.

(24) **Petre Ghiaţă:** *Istoria unui deceniu, 1930-1940.*

(25) **Monitorul Oficial,** 20 Februarie 1938.

(26) **Nicolas Nagy-Talavera:** *The Green Shirts and the Others,* Hoover Institution Press, Stanford, California.

(27) **Nicolae Iorga:** (în "Neamul Românesc"), 22 Aprilie 1938.

(28) **Virgil Gheorghiu:** *Mémoirtes : Le témoin de la 25-ème heure,* Ed. Plon, Paris, 1986.

(29) **Nicolae Iorga:** Depoziţie la procesul Codreanu.

(30) **Mariano Ambri:** *I falsi fascismi: Ungheria, Iugoslavia, Romania (1919-1945),* Soc. Editoriale Jouvence, Roma, 1980.

(31) **Jurnalul Consiliului de Miniştri,** 30 Aprilie 1938.

(32) **Victor Slăvescu:** *Note şi însemnări zilnice.*

(33) **Eugen Weber:** *Romania,* în volumul "The European Right", Ed. Hans Rogger and Eugen Weber, University of California Press, Berkeley, 1966.

(34) **G.I. Duca:** *Cronica unui român din veacul XX,* vol. II, München, 1984.

(35) **Legea electorală,** 9 Mai 1939.

III.

Scurte informaţii

asupra persoanelor menţionate

AMBRI, Mariano: istoric şi politolog italian.

ARGETOIANU, Constantin: politician influent, şeful unui mic partid, ministru (1938) şi prim-ministru (1939).

AVERESCU, Alexandru: mareşal, comandant al armatelor române în primul război mondial, fost prim-ministru.

BĂDESCU, Amedeu: fruntaş naţional-liberal.

BOILĂ, Zaharia: fruntaş naţional-tărănist.

BRĂTIANU, Constantin: (zis Dinu): şef tradiţional al Partidului Naţional-Liberal.

BRĂTIANU, Gheorghe (nepotul lui Dinu): şef al unui Partid Naţional-Liberal dizident.

CĂLINESCU, Armand: fruntaş naţional-ţărănist, în ruptură cu partidul, unealtă a regelui, ministru de interne şi prim-ministru (1937-1939).

CANCICOV, Mircea: fruntaş liberal, ministru.

CANTACUZINO, Gheorghe (Grănicerul): general, erou din primul război mondial, se consacră Gărzii de Fier, şeful Partidului Totul pentru Ţară.

CAROL al II-lea: decăzut din calitatea de prinţ moştenitor şi exilat, revine şi domneşte (1930-1940).

CUZA, A.C.: profesor universitar, exponentul antisemitismului în România.

DUCA, G.I.: fiul lui I.G. Duca.

DUCA, I.G.: şeful Partidului Naţional-Liberal, prim-ministru (11.11-29.12.1933).

FRANASOVICI, Richard: ministru liberal.

FURDUI, Gheorghe: şeful studenţimii.

GEROTA, Dimitrie: somitate medicală (chirurg).

GHEORGHIU, Virgil: ziarist, scriitor, preot.

GHIAŢĂ, Petre: istoric, sociolog român.

HILLGRUBER, Andreas: istoric german.

IAMANDI, Victor: liberal, subsecretar de stat la interne, ministru de justiţie (1936-1939).

INCULEŢ, Ion: liberal, ministru de interne (1934-1937).

IONESCU, Nae: profesor universitar, filosof, urmat de elita intelectuală a tineretului.

IORGA, Nicolae: profesor universitar, istoric cu renume mondial, şeful unui mic partid, fost-prim-ministru.

LUPESCU, Elena (Wolf-Lupescu): metresa regelui.

MALAXA, Nicolae: mare industriaş.

MANIU, Iuliu: fost şef al Partidului Naţional-Ţărănesc, fost prim-ministru.

MARIA (regina): mama regelui Carol II.

MARINESCU, Gabriel (zis Gavrilă): general, Prefect al Poliţiei Capitalei, unealtă a regelui şi a Elenei Lupescu.

MICESCU, Istrate: avocat celebru.

MIHALACE, Ion: şeful Partidului Naţional-Ţărănist.

MIRON (Cristea): Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, prim-ministru (10.2.1938-6.3.1939).

NAGY-TALAVERA, Nicolas: politolog american.

NICOLAE: prinţ, fratele regelui.

PETRESCU-COMNEN, Nicolae: ministrul României la Berlin, ministru de externe (21.12.1938-31.1.1939).

PROST, Henri: istoric francez, martor al evenimentelor din România.

SLĂVESCU, Victor: ministru liberal.

STURDZA, Mihail: diplomat, apropiat de Mişcarea Legionară.

ŞEICARU, Pamfil: ziarist român.

TĂTĂRESCU, Gheorghe: liberal, în ruptură cu partidul, prim-ministru (3.1.1934-28.12.1937).

TITULESCU, Nicolae: ambasador, fost ministru de externe, fost preşedinte al Societăţii Naţiunilor.

URDĂREANU, Ernest: Mareşalul Palatului.

VAIDA-VOEVOD, Alexandru: şeful unui partid rupt din Partidul Naţional-Ţărănist, fost ministru de interne, fost prim-ministru.

VAGO, Béla: istoric britanic.

WEBER, Eugen: istoric şi politolog american.

ACTIUNEA ROMANA
C.Z.C.
ASOCIATIE - ROMANIA